

MARCIN JACHIMOWICZ

Wypadki przy pracy i choroby zawodowe

Świadczenia ubezpieczeniowe i cywilne

Difin

Wypadki przy pracy i choroby zawodowe

MARCIN JACHIMOWICZ

Wypadki przy pracy i choroby zawodowe

Świadczenia ubezpieczeniowe i cywilne

Difin

Redaktor prowadzący: Renata Fleszar

Korekta: Renata Zielińska

Copyright © by Difin SA
Warszawa 2013

Wszelkie prawa zastrzeżone. Kopiowanie, przedrukowywanie
i rozpowszechnianie całości lub fragmentów niniejszej pracy
bez zgody wydawcy zabronione.

ISBN 978-83-7641-177-5

Printed in Poland
Difin SA
Warszawa 2013
00-768 Warszawa, ul. F. Kostrzewskiego 1
tel. (22) 851 45 61, 851 45 62
fax (22) 841 98 91
www.difin.pl

Skład i łamanie: DTP Service
Warszawa, tel. (22) 663 47 67

Wydrukowano w Polsce

SPIS TREŚCI

WYKAZ SKRÓTÓW	9
WSTĘP	11
 Rozdział I	
WYPADEK PRZY PRACY I CHOROBA ZAWODOWA	13
1.1. Pojęcie wypadku przy pracy	13
1.1.1. Wstęp	13
1.1.2. Nagłość zdarzenia	15
1.1.3. Przyczyna zewnętrzna	18
1.1.4. Uraz bądź śmierć pracownika	35
1.1.5. Związek z pracą	37
1.2. Rodzaje wypadków przy pracy	45
1.2.1. Wypadki przy pracy <i>sensu stricto</i>	45
1.2.2. Wypadki śmiertelne	47
1.2.3. Wypadki ciężkie	48
1.2.4. Wypadki zbiorowe	52
1.2.5. Wypadki zrównane z wypadkami przy pracy	52
1.2.5.1. Wypadek w trakcie podróży służbowej	53
1.2.5.2. Wypadek podczas szkolenia w zakresie powszechnej samoobrony	57
1.2.5.3. Wypadek przy wykonywaniu zadań zleconych przez działające u pracodawcy organizacje związkowe	58
1.2.6. Wypadki traktowane jak wypadki przy pracy	58
1.3. Ustalanie okoliczności i przyczyn wypadków przy pracy	66
1.3.1. Wstęp	66
1.3.2. Obowiązek udzielenia pierwszej pomocy	67

1.3.3. Podjęcie środków eliminujących lub zmniejszających zagrożenie	68
1.3.4. Zawiadomienie o wypadku przy pracy	68
1.3.5. Zabezpieczenie miejsca wypadku	70
1.3.6. Postępowanie powypadkowe	70
1.3.7. Zespół powypadkowy	71
1.3.8. Prace zespołu	71
1.3.9. Protokół powypadkowy	74
1.3.10. Zastosowanie środków zapobiegających wypadkom	77
1.3.11. Przechowywanie dokumentacji powypadkowej	77
1.3.12. Statystyczna karta wypadku przy pracy	77
1.3.13. Odpowiedzialność karna za niesporządzenie dokumentacji wypadkowej	78
1.4. Ustalanie okoliczności i przyczyn wypadków traktowanych jak wypadki przy pracy	79
1.5. Wypadki w drodze do lub z pracy	82
1.5.1. Wstęp	82
1.5.2. Nagłość zdarzenia	83
1.5.3. Przyczyna zewnętrzna	84
1.5.4. Uszczerbek na zdrowiu	85
1.5.5. Droga do lub z pracy	86
1.5.6. Droga najkrótsza i nieprzerwana	88
1.5.7. Ustalanie okoliczności i przyczyn wypadków w drodze do lub z pracy	91
1.5.8. Świadczenia przysługujące w związku z wypadkiem w drodze do lub z pracy	94
1.6. Choroby zawodowe	96
1.6.1. Pojęcie choroby zawodowej	96
1.6.2. Czynniki szkodliwe dla zdrowia w środowisku pracy	97
1.6.3. Wykaz chorób zawodowych	98
1.6.4. Podejrzenie choroby zawodowej	104
1.6.5. Zgłoszenie podejrzenia choroby zawodowej	106
1.6.6. Rozpoznanie choroby zawodowej	106
1.6.7. Stwierdzenie choroby zawodowej	112
1.6.8. Rejestr zachorowań i informacja o działaniach zapobiegawczych	117
1.6.9. Odpowiedzialność karna za niesporządzenie lub nieprzedstawienie dokumentacji dotyczącej choroby zawodowej	117

Rozdział II

ŚWIADCZENIA Z TYTUŁU WYPADKÓW PRZY PRACY I CHORÓB

ZAWODOWYCH	119
2.1. Wstęp	119
2.2. Zasiłek chorobowy	123
2.3. Świadczenie rehabilitacyjne	128
2.4. Zasiłek wyrównawczy	130
2.5. Jednorazowe odszkodowanie	133
2.6. Renta z tytułu niezdolności do pracy	145
2.7. Renta szkoleniowa	147
2.8. Renta rodzinna	151
2.9. Dodatek dla sieroty zupełnej	156
2.10. Dodatek pielęgnacyjny	158
2.11. Pokrycie kosztów leczenia z zakresu stomatologii i szczepień ochronnych oraz zaopatrzenia w przedmioty ortopedyczne	160
2.12. Przesłanki wyłączające prawo do świadczeń wypadkowych	161
2.12.1. Wstęp	161
2.12.2. Wina pracownika	162
2.12.3. Stan nietrzeźwości pracownika, środki odurzające, substancje psychotropowe	165
2.13. Odmowa przyznania świadczeń z ubezpieczenia wypadkowego	170
2.14. Zbieg prawa do świadczeń	170
2.15. Dodatek wyrównawczy	173
2.16. Odprawa pośmiertna	175
2.17. Odszkodowanie za przedmioty utracone lub uszkodzone	177
2.18. Zasiłek pogrzebowy	180

Rozdział III

WYPADKI I CHOROBY ZAWODOWE POWSTAŁE W SZCZEGÓLNYCH

OKOLICZNOŚCIACH	184
3.1. Wstęp	184
3.2. Wypadek w szczególnych okolicznościach	185
3.3. Przyczyna choroby zawodowej	186
3.4. Świadczenia przysługujące w razie wypadku lub choroby zawodowej powstałych w szczególnych okolicznościach	187
3.4.1. Wstęp	187
3.4.2. Renta z tytułu niezdolności do pracy	187
3.4.3. Jednorazowe odszkodowanie	188
3.4.4. Wyłączenie prawa do świadczeń	188

3.4.5. Zasiłek pogrzebowy	188
3.4.6. Renta rodzinna i jednorazowe odszkodowania dla członków rodziny zmarłego	189
3.4.7. Ustalanie prawa do renty lub jednorazowego odszkodowania ..	190
3.4.8. Finansowanie świadczeń ubezpieczeniowych	191

Rozdział IV

CYWILNA ODPOWIEDZIALNOŚĆ PRACODAWCY ZA SZKODY NA OSOBE PRACOWNIKA, JAKIE POWSTAŁY WSKUTEK WYPADKU PRZY PRACY

LUB CHOROBY ZAWODOWEJ	192
4.1. Podstawy odpowiedzialności cywilnej pracodawcy	192
4.2. Odpowiedzialność cywilna na zasadzie winy	193
4.3. Odpowiedzialność odszkodowawcza prowadzącego przedsiębiorstwo wprawiane w ruch za pomocą sił przyrody	196
4.4. Odpowiedzialność za szkody wyrządzone przez posiadaczy mechanicznych środków komunikacji	198
4.5. Odpowiedzialność za szkody spowodowane przez funkcjonariusza państwowego	201
4.6. Odpowiedzialność za szkody spowodowane przez podwładnego	204
4.7. Pojęcie szkody w prawie cywilnym	205
4.8. Świadczenia pieniężne należne na gruncie prawa cywilnego pracownikowi poszkodowanemu wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową	207
4.9. Świadczenia pieniężne należne na gruncie prawa cywilnego członkom rodziny pracownika poszkodowanego wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową	210
4.10. Naprawienie szkody niemajątkowej spowodowanej wypadkiem przy pracy lub chorobą zawodową	214
4.11. Przyczynienie się poszkodowanego do szkody i zmniejszenie odszkodowania	217
ZAŁĄCZNIK	221
WYKAZ LITERATURY	237

WYKAZ SKRÓTÓW

Bhp	bezpieczeństwo i higiena pracy;
Dz.U.	Dziennik Ustaw;
Dz.Urz. MPPiSS	Dziennik Urzędowy Ministra Pracy, Placy i Spraw Socjalnych
k.c.	ustawa z dnia 23 kwietnia 1964 r. – Kodeks cywilny (Dz.U. z 1964 r., Nr 16, poz. 93, ze zm.);
k.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny (Dz.U. z 1997 r., Nr 88, poz. 553, ze zm.);
k.k.w.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks karny wykonawczy (Dz.U. z 1997 r., Nr 90, poz. 557, ze zm.);
k.p.	ustawa z dnia 26 czerwca 1974 r. – Kodeks pracy (t.j. Dz.U. z 1998 r. Nr 21, poz. 94, ze zm.);
k.p.a.	ustawa z dnia 14 czerwca 1960 r. – Kodeks postępowania administracyjnego (t.j. Dz.U. z 2000 r. Nr 98, poz. 1071 ze zm.);
k.p.c.	ustawa z dnia 17 listopada 1964 r. – Kodeks postępowania cywilnego (Dz.U. z 1964 r., Nr 43, poz. 296 ze zm.);
k.p.k.	ustawa z dnia 6 czerwca 1997 r. – Kodeks postępowania karnego (Dz.U. z 1997 r., Nr 89, poz. 555 ze zm.);
k.r. i o.	ustawa z dnia 25 lutego 1964 r. – Kodeks rodzinny i opiekuńczy (Dz.U. z 1964 r., Nr 9, poz. 59 ze zm.);
OSNPG	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, wydawnictwo Prokuratury Generalnej;
M.P.	Monitor Polski;
NSA OZ	Naczelny Sąd Administracyjny Ośrodek Zamiejscowy;

OC	ubezpieczeniem OC posiadaczy pojazdów mechanicznych;
OSA.....	Orzecznictwo Sądów Apelacyjnych;
OSAB.....	Orzecznictwo Sądów Apelacji Białostockiej;
OSN.....	Orzecznictwo Sądu Najwyższego;
OSNAPiUS	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych – zbiór urzędowy od lipca 1994 r. do stycznia 2003 r.;
OSNC	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna – zbiór urzędowy od 1995 r.;
OSNCAPiUS -	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Cywilna, Administracyjna, Pracy i Ubezpieczeń Społecznych;
OSNCP -	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Cywilna i Administracyjna oraz Izba Pracy i Ubezpieczeń Społecznych – zbiór urzędowy od 1963 do 1994 r.;
OSNKW	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Karna i Wojskowa;
OSNP	Orzecznictwo Sądu Najwyższego, Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych – zbiór urzędowy od stycznia 2003 r.;
OSNPUSiSP -	Orzecznictwo Sądu Najwyższego. Izba Pracy, Ubezpieczeń Społecznych i Spraw Publicznych;
OSP -	Orzecznictwo Sądów Polskich;
OSPiKA -	Orzecznictwo Sądów Polskich i Komisji Arbitrażowych;
POSAG	Przegląd Orzecznictwa Sądu Apelacyjnego w Gdańsku;
SA.....	sąd apelacyjny;
SN	Sąd Najwyższy;
SO	sąd okręgowy;
t.j.	tekst jednolity;
TUS -.....	Trybunał Ubezpieczeń Społecznych;
UFUS	ustawa z dnia 17 grudnia 1998 r. o emeryturach i rentach z Funduszu Ubezpieczeń Społecznych (t.j. Dz.U. z 2009 r., Nr 153, poz. 1227, ze zm.);
ustawa wypadkowa	ustawa z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (t.j. Dz.U. z 2009 r., Nr 167, poz. 1322, ze zm.);
WSA	Wojewódzki Sąd Administracyjny;
ZNSA	Zeszyty Naukowe Sądownictwa Administracyjnego;
ZUS	Zakład Ubezpieczeń Społecznych

WSTĘP

Wypadki przy pracy i choroby zawodowe to zdarzenia będące najbardziej drastyczną formą oddziaływania pracy na zdrowie i życie pracownika.

Najbardziej powszechną przyczyną wypadków przy pracy jest czynnik ludzki, w ramach którego należy wyróżnić: nieprawidłowe zachowanie się pracownika wywołane zaskoczeniem oraz lekceważeniem zagrożenia, niedostateczną koncentrację uwagi na wykonywanej czynności, niewłaściwe używanie sprzętu ochronnego lub nieużywanie go w ogóle, niewłaściwe posługiwanie się sprzętem oraz urządzeniami technicznymi czy mechanicznymi, stan psychofizyczny pracownika niezapewniający bezpiecznego wykonywania pracy (spożywanie alkoholu, środków odurzających oraz substancji psychotropowych). Kolejną grupą przyczyn wypadków przy pracy są przyczyny organizacyjne. Chodzi tu zwłaszcza o niewłaściwą ogólną organizację pracy – brak nadzoru ze strony przełożonego, tolerowanie odstępstw od przepisów i zasad bhp, brak lub nieodpowiednie przeszkolenie w zakresie bhp. Trzecią grupą przyczyn wypadków przy pracy są przyczyny techniczne, wśród których należy wymienić wady konstrukcyjne lub niewłaściwe rozwiązania techniczne i ergonomiczne czynnika materialnego.

W przypadku chorób zawodowych przyczynę zachorowania zawsze stanowią szkodliwości środowiska pracy.

Przy wypadkach przy pracy oraz chorobach zawodowych istnieje prawie zawsze możliwość zmniejszenia stopnia narażenia na wystąpienie tego typu zdarzeń. Najistotniejsze znaczenie ma tutaj zespół działań i środków, których celem jest zapewnienie pracownikowi bezpiecznych i higienicznych warunków pracy.

Ustawodawca nałożył na pracodawcę obowiązek zapewnienia pracownikowi bezpiecznych i higienicznych warunków pracy. Mimo jednak szczegółowych regulacji rangi ustawowej, zawartych m.in. w k.p., jak również w szeregu rozporządzeń dotyczących szeroko rozumianej problematyki związanej z bhp liczba wypadków przy pracy nie maleje. W szeregu podmiotów prowadzących działalność

gospodarczą, z uwagi na brak wyspecjalizowanych służb bhp, występują trudności w przeprowadzeniu, zgodnie z obowiązującym porządkiem prawnym, postępowań ustalających okoliczności i przyczyny wypadków przy pracy, a także w sprawnym naprawieniu szkód spowodowanych wypadkami przy pracy oraz chorobami zawodowymi. Niejednokrotnie skutkiem tych zaniedbań są postępowania karne o przestępstwa, o których mowa w art. 218 § 1a k.k., art. 220 k.k., jak i w art. 221 k.k., a także postępowania wykroczeniowe przedmiotem, których są, w szczególności, czyny karalne, o których mowa w art. 283 § 1 k.p., a także w art. 283 § 2 pkt 2–6 k.p.

Prezentowane opracowanie ma charakter poradnika dotyczącego kwestii związanych z wypadkami przy pracy oraz chorobami zawodowymi. Omówiono w nim szczegółowo problematykę związaną z tego typu zdarzeniami poczynając od ich zdefiniowania, poprzez szczegółowe omówienie rodzajów wypadków przy pracy, a także przedstawienie sposobu i okoliczności ustalania okoliczności i przyczyn tego typu zdarzeń. Omówiono również procedurę dotyczącą stwierdzenia choroby zawodowej (część I).

W publikacji przedstawiono szczegółowo problematykę dotyczącą świadczeń jakie przysługują pracownikom w związku z tego typu zdarzeniami zarówno od ZUS, jak i od pracodawcy (część II).

W szerokim zakresie omówiono problematykę dotyczącą wypadków oraz chorób zawodowych powstałych w szczególnych okolicznościach, a także świadczeń ubezpieczeniowych przysługujących w razie wystąpienia tego typu zdarzeń (część III).

W części IV kompleksowo zajęto się świadczeniami przysługującymi poszkodowanym w następstwie wypadków przy pracy i chorób zawodowych na gruncie prawa cywilnego.

Książka adresowana jest do szerokiego spektrum Czytelników, zajmujących się wypadkami przy pracy i chorobami zawodowymi, począwszy od praktyków prowadzących postępowania powypadkowe i dokumentację związaną z tego typu zdarzeniami, jak również do pracowników oraz studentów.

WYPADEK PRZY PRACY I CHOROBA ZAWODOWA

1.1. Pojęcie wypadku przy pracy

1.1.1. Wstęp

Wypadek przy pracy to pojęcie prawne, którym posługuje się zarówno kodeks pracy, jak i ustawy z zakresu ubezpieczeń społecznych.

Wypadek przy pracy to zdarzenie przypadkowe i losowe, będące najbardziej drastyczną formą oddziaływania pracy na zdrowie i życie pracownika. Przebieg takiego zdarzenia jest nagły, a jego skutek powstaje pod wpływem zewnętrznej przyczyny, bez udziału woli poszkodowanego¹.

W Polsce kardynalne znaczenie dla ustalenia pojęcia wypadku w zatrudnieniu i wypadku z nim zrównanego miała ustawa z dnia 28 marca 1933 r. o ubezpieczeniu społecznym², która uchyliła obowiązujące do czasu wejścia jej w życie przepisy

¹ Por. A. Chobot, *Ochrona pracy*, Poznań 1999, s. 10; T. Sojka (w:) T. Sojka, T. Kałusowski, *Wypadki przy pracy, Świadczenia wypadkowe i wyrównawcze, Komentarz, przepisy, orzecznictwo Sądu Najwyższego*, Zielona Góra 1999, s. 5.

² Dz.U. z 1933 r., Nr 51, poz. 396, ze zm.

ubezpieczeniowe państw zaborczych i wprowadziła jednolite reguły ubezpieczeń wypadkowych dla całego terytorium Polski³.

Po II wojnie światowej legalną definicję wypadku przy pracy sformułowano w art. 36 dekretu z dnia 25 czerwca 1954 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin⁴, którą następnie recypowano w kolejnych aktach normatywnych dotyczących kwestii wypadkowych:

- ustawie z dnia 23 stycznia 1968 r. o powszechnym zaopatrzeniu emerytalnym pracowników i ich rodzin⁵;
- ustawie z dnia 23 stycznia 1968 r. o świadczeniach pieniężnych przysługujących w razie wypadku przy pracy⁶;
- ustawie z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych⁷;
- ustawie z dnia 30 października 2002 r. o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych (dalej jako ustawa wypadkowa)⁸.

Stosownie do art. 3 ust. 1 ustawy wypadkowej za wypadek przy pracy uważa się zdarzenie nagłe, spowodowane przyczyną zewnętrzną, powodujące uraz lub śmierć, które nastąpiło w związku z pracą:

- 1) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika zwykłych czynności lub poleceń przełożonych;
- 2) podczas lub w związku z wykonywaniem przez pracownika czynności na rzecz pracodawcy, nawet bez polecenia;
- 3) w czasie pozostawania przez pracownika w dyspozycji pracodawcy w drodze między siedzibą pracodawcy a miejscem wykonywania obowiązku wynikającego ze stosunku pracy.

Powyższy przepis definiuje pojęcie wypadku przy pracy jako zdarzenie:

- nagłe,
- wywołane przyczyną zewnętrzną,
- pozostające w związku z wykonywaniem pracy,
- następstwem którego jest uszczerbek na zdrowiu pracownika poszkodowanego lub jego śmierć.

Brak jednego z tych elementów nie pozwala na uznanie zdarzenia za wypadek przy pracy.

Według wskazanej regulacji prawnej na definicję wypadku przy pracy składają się cztery elementy podstawowe. Nie mamy tutaj zatem do czynienia z definicją

³ D.E. Lach (w:) D.E. Lach, S. Samol, K. Ślęzak, *Ustawa o ubezpieczeniu społecznym z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych, Komentarz*, Warszawa 2009, s. 8.

⁴ Dz.U. z 1954 r., Nr 30, poz. 116, ze zm.

⁵ Dz.U. z 1968 r., Nr 3, poz. 6, ze zm.

⁶ Dz.U. z 1968 r., Nr 3, poz. 8, ze zm.

⁷ T.j. Dz.U. z 1983 r., Nr 30, poz. 144, ze zm.

⁸ T.j. Dz.U. z 2009 r., Nr 167, poz. 1322, ze zm.

ściłą, która podlega literalnej wykładni dogmatycznej. Prawodawca, formułując generalne ramy i orientacyjne wskazania pozostawił praktyce sądowej i doktrynie wypełnienie ich odpowiednią treścią⁹.

1.1.2. Nagłość zdarzenia

Pierwszym elementem definiującym wypadek przy pracy jest „nagłość zdarzenia”. Element ten nieprzypadkowo został wysunięty przez ustawodawcę na czoło definicji wypadku przy pracy. „Nagłość zdarzenia” bowiem zapoczątkowuje zdarzenie losowe, które doprowadzić może, w rezultacie, do ujemnych dla pracownika skutków. To kryterium przesądza o tym, czy dane zdarzenie kwalifikuje się jako wypadek przy pracy czy chorobę zawodową, która zdarzeniem nagłym nie jest¹⁰. Prawodawca nie definiuje kryterium „nagłości” ani w ustawie wypadkowej, ani też w jakimkolwiek innym akcie normatywnym. Dlatego kwestię tę pozostawiono orzecznictwu sądowemu.

Zdarzenie nagłe według reguł wykładni językowej to zdarzenie w zasadzie momentalne, nieoczekiwane, zaskakujące, niespodziewane, gwałtowne, raptowne, trwające sekundy lub ułamki sekund, jednorazowe, doraźne (np. upadek z rusztowania, okaleczenie przez maszynę, wybuch substancji łatwopalnej, porażenie prądem elektrycznym, oparzenie, potrącenie przez samochód, zasypanie pracownika znajdującego się w wykopie wskutek osunięcia się źle składowanego urobku itp.), co najczęściej ma miejsce w praktyce. Takie jednak rozumienie pojęcia „nagłości” jest zbyt wąskie, nie obejmuje bowiem wszystkich zdarzeń losowych, które mogą wywierać wpływ na zdrowie lub życie pracownika, w szczególności zaś mających charakter ciągły, których czas oddziaływania na organizm pracownika jest nieco dłuższy, co nie powoduje np. zatrucie substancjami chemicznymi, gazem, odmrożenie, udar słoneczny, uszkodzenie słuchu itp.¹¹.

Nagłości zdarzenia nie można zatem interpretować ani sztywno ani potocznie, a co za tym idzie wiązać z wystąpieniem natychmiastowego skutku (szkody). Skutki wypadku przy pracy mogą bowiem ujawnić się dopiero po jakimś czasie, niejednokrotnie bardzo długim¹². Według orzecznictwa sądowego zdarzenie ma charakter nagły z reguły wówczas, gdy nie trwa dłużej niż czas jednej zmiany roboczej, z uwzględnieniem czasu drogi do i z pracy. Wyraz tej koncepcji SN dał w wyroku

⁹ Por. J. Brol, *Uprawnienia pracownicze w razie wypadku przy pracy i choroby zawodowej*, Bydgoszcz 1991 r., s. 33.

¹⁰ A. Chobot, *Ochrona pracy*, op. cit., s. 12.

¹¹ Z. Salwa, *Pojęcie wypadku przy pracy*, *Praca i Zabezpieczenie Społeczne* 2003, nr 3, s. 18–19.

¹² T. Sojka (w:) T. Sojka, T. Kałusowski, *Wypadki przy pracy, Świadczenia wypadkowe i wyrównawcze*, op. cit., s. 8.

z 11 czerwca 1976 r., w którym stwierdzono, że nagłość zdarzenia zachodzi również wtedy, gdy działanie przyczyny zewnętrznej nie jest jednorazowe, lecz trwa przez okres nieprzekraczający jednej dniówki roboczej, z uwzględnieniem czasu drogi do i z pracy¹³. Niekiedy w świetle całokształtu okoliczności przyjmuje się, że wypadkiem przy pracy jest zdarzenie trwające przez całą dobę. W wyroku z 21 lipca 1977 r. SN stwierdził, że jeżeli niemożność zapewnienia przebywającemu na morzu członkowi załogi statku, u którego wystąpił zawał mięśnia sercowego, odpowiedniej, z powodu silnego sztormu, opieki lekarskiej, polegającej na właściwym unieruchomieniu, podawaniu zastrzyków dożylnych i kroplówek oraz opóźnienie transportu chorego do szpitala doprowadziły w konsekwencji do pogorszenia stanu zdrowia, a następnie do śmiertelnego zejścia, to zgon marynarza w powyższych okolicznościach może być uznany za wypadek przy pracy¹⁴. Pogląd ten znajduje pełne zastosowanie na gruncie obecnie obowiązującej ustawy wypadkowej.

W procesie pracy zdarzają się również sytuacje, w których nie są uznawane za wypadki przy pracy zdarzenia rozciągnięte w czasie, trwające przez okres dłuższy niż jedna dniówka robocza, wobec braku cechy nagłości, które również nie są kwalifikowane jako choroby zawodowe z uwagi na to, że nie zamieszczono ich w wykazie chorób zawodowych. Dał temu wyraz SN w wyroku z 8 grudnia 1998 r., w którym stwierdzono, że długotrwałe oddziaływanie na organizm pracownika szkodliwych warunków zatrudnienia, które doprowadza do nagłego ujawnienia się skutku chorobowego nie jest wypadkiem przy pracy¹⁵.

Stan ten jest nieracjonalny i wymaga pilnych zmian prawodawczych.

Cecha nagłości, zawarta w definicji wypadku przy pracy, została przez ustawodawcę przypisana „zdarzeniu”, a nie „przyczynie zewnętrznej”, wypadkiem przy pracy jest bowiem „nagle zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną” i odnosi się do zdarzenia w znaczeniu fizycznym. Nie można zatem nagłości wiązać ze skutkiem w postaci urazu lub śmierci pracownika.

Orzecznictwo

Wyrok SN z 2 lutego 1977 r., III PRN 50/76 (Praca i Zabezpieczenie Społeczne 1978, nr 6, s. 63)

Doznanie obrażeń w wyniku upadku i uderzenia o twarde przedmioty w miejscu pracy jest typowym przykładem „nagłego zdarzenia”, o którym mowa w art. 2 ust. 1 ustawy wypadkowej z 1968 r.

¹³ Wyrok SN z dnia 11 czerwca 1976 r., URN 14/76, niepublikowany.

¹⁴ Wyrok SN z dnia 21 lipca 1977 r., III PRN 22/77, OSNC 1978, nr 3, poz. 54.

¹⁵ Wyrok SN z dnia 8 grudnia 1998 r., II UKN 349/98, OSNP 2000, nr 2, poz. 78.

Wyrok SN z 5 lutego 1977 r., I PR 545/73 (Praca i Zabezpieczenie Społeczne 1974, nr 3, s. 73)

Długotrwały wysiłek ubezpieczonego przy pracy nie może być uznany za nagłe zdarzenie działające z zewnątrz w świetle ogólnych warunków ubezpieczenia w PZU od następstw nieszczęśliwych wypadków.

Wyrok SA w Poznaniu z 22 grudnia 1994 r., III AUr 853/93 (Prawo Pracy 1995, nr 1, s. 41)

Zawał mięśnia sercowego jest skutkiem schorzenia samoistnego i jego wystąpienie w czasie wykonywania normalnych czynności wchodzących do zakresu czynności pracowniczych albo w czasie odbywanej w normalnych warunkach drogi do pracy lub z pracy, nie stwarza podstawy do przypisania temu zdarzeniu cech wypadku w rozumieniu ustawy wypadkowej. Zasadniczą przyczyną zawału mięśnia sercowego jest miażdżycza naczyń wieńcowych, a więc choroba samoistna. Procesy wewnętrzne powodujące to schorzenie często nie dają wcześniejszych objawów i mogą ujawnić się nagle. Brak wcześniejszego leczenia w zakresie chorób krążenia nie może prowadzić do wniosku, iż nie istniały poprzednio u poszkodowanego pracownika określone schorzenia, mające wpływ na powstanie zawału. Zgodnie z orzecznictwem sądowym w tym zakresie mogą istnieć również przyczyny czynnościowe wywołujące (przyspieszające) powstanie zawału serca. Należą do nich zwłaszcza negatywne emocje (stresy). Warunkiem uznania ich za nagłą przyczynę zewnętrzną musi być ich nagłość, spowodowana nagłymi i nadzwyczajnymi okolicznościami, zwłaszcza zagrażającymi życiu.

Wyrok SN z 21 maja 1997 r., II UKN 130/97 (OSNP 1998, nr 7, poz. 21)

Pozostające w związku z wykonywaniem pracy zdarzenie zewnętrzne, które było sprawczym czynnikiem nagłego i gwałtownego pogorszenia samoistnych schorzeń pracownika wyczerpuje przesłanki prawne uznania go za wypadek przy pracy.

Wyrok SN z 18 marca 1999 r., II UKN 523/98 (OSNP 2000, nr 10, poz. 396)

Nie jest wypadkiem przy pracy zdarzenie, którego następstwa chorobowe występują po okresie znacznie przekraczającym jedną dniówkę roboczą.

Wyrok SN z 30 czerwca 1999 r., II UKN 24/99 (OSNP 2000, nr 18, poz. 697)

Zdarzenie będące istotnym zewnętrznym czynnikiem wywołującym negatywną reakcję organizmu i stanowiące przyczynę wypadku przy pracy, posiada cechę nagłości tylko wtedy, gdy przebiega w czasie nie dłuższym niż trwanie dnia pracy.

Wyrok SN z 16 lutego 2000 r., II UKN 425/99 (OSNP 2001, nr 16, poz. 521)

Ukąszenie przez kleszcza powodujące zachorowanie na boreliozę może być traktowane jako nagłe zdarzenie wywołane przyczyną zewnętrzną, które wiąże się z pracą i może być kwalifikowane jako wypadek przy pracy.

Wyrok SN z 4 października 2006 r., II UK 40/06 (OSNP 2006, nr 19–20, poz. 291)

Dla uznania zdarzenia za wypadek przy pracy nie wymaga się jednoczesnego wystąpienia przyczyny i skutku. Cecha nagłości odnosi się do czasu trwania zdarzenia, a zewnętrzność oraz bezpośredniość dotyczą jego przyczyny.

1.1.3. Przyczyna zewnętrzna

Kolejnym elementem definiującym wypadek przy pracy jest zewnętrzność przyczyny tego zdarzenia. Konieczność wystąpienia przyczyny zewnętrznej dla bytu wypadku przy pracy oznacza, że zdarzenie wywołane wyłącznie przyczyną wewnętrzną, a więc chorobą pracownika, nie będzie mogło zostać uznane za wypadek przy pracy.

Przez przyczynę zewnętrzną rozumieć należy przyczynę stanowiącą źródło wypadku, leżącą poza organizmem pracownika.

Wśród ważniejszych, praktycznie, przyczyn zewnętrznych można wymienić:

- działanie zbyt wysokich lub zbyt niskich temperatur (oparzenia i odmrożenia);
- urazy spowodowane działaniem elementów ruchomych, luźnych, ostrych i wystających maszyn, urządzeń oraz narzędzi;
- działanie energii elektrycznej (porażenie prądem elektrycznym);
- działanie substancji chemicznych (np. zatrucia);
- wysiłek fizyczny (np. dźwiganie);
- urazy z powodu potknięcia i upadku¹⁶.

Ścisłe rozumienie pojęcia przyczyny zewnętrznej jako wyłącznej przyczyny wypadku przy pracy w znacznym stopniu ograniczałoby możliwość uznania konkretnego zdarzenia za wypadek przy pracy¹⁷. Z tego względu również i tego elementu definicji wypadku przy pracy nie można interpretować dosłownie (potocznie). Zachodzą bowiem, w praktyce, nagłe zdarzenia, które wywołane są wieloma przyczynami tak zewnętrznymi, jak i wewnętrznymi (tzw. przyczyna mieszana). Stąd wymóg zewnętrzności przyczyny wypadku przy pracy nie oznacza, że ma ona być wyłączną przyczyną doprowadzającą bezpośrednio do choroby, kalectwa czy zgonu pracownika¹⁸. W uchwale SN z 11 lutego 1963 r. stwierdzono, że zawarta w definicji legalnej wypadku przy pracy cecha zewnętrzności przyczyny nie może być rozumiana dosłownie, wskazane jest natomiast pojmowanie przyczyny

¹⁶ A. Chobot, *Ochrona pracy*, op. cit., s. 13.

¹⁷ Z. Salwa, *Pojęcie wypadku przy pracy*, op. cit., s. 19.

¹⁸ J. Jędrasik-Jankowska, *Stres jako przyczyna wypadku przy pracy (na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego)*, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 1988, nr 2, s. 34.

zewnętrznej szeroko jako konieczności, aby w zespole przyczyn rozstrzygających o szkodliwości skutku znalazła się również przyczyna zewnętrzna¹⁹.

Z tego względu do uznania zdarzenia za wypadek przy pracy wystarczy, że działalnie przyczyny zewnętrznej miało choćby pośredni wpływ na skutek, że wzmogło dolegliwości natury wewnętrznej, a więc mające swoje źródło w organizmie pracownika²⁰.

Takie ujęcie przyczyny zewnętrznej (jako przyczyny mieszanej, zewnętržno-wewnętrznej) pozwoliło na uznanie za wypadki przy pracy m.in. zawałów serca, wylewów krwi do mózgu itp. W sytuacji, gdy przyczyna zewnętrzna występuje w zbiegu z przyczyną wewnętrzną, do uznania zdarzenia za wypadek przy pracy wystarczy, że zostanie wykluczone, że bez owego czynnika zewnętrznego nie doszłoby do skutku w postaci uszczerbku na zdrowiu lub śmierci pracownika.

W przywołanej powyżej uchwale składu 7 sędziów SN, wpisanej do księgi zasad prawnych, stwierdzono, że perforacja wrzodu żołądka, wywołana w okolicznościach danego przypadku wysiłkiem pracownika, stanowi wypadek w zatrudnieniu. Zgodnie ze wskazaną uchwałą przyczynę zewnętrzną wypadku przy pracy pracownika dotkniętego schorzeniem samoistnym może stanowić także praca wykonywana w normalnych warunkach, gdy przyczyna ta wyrażona jest w nadmiernym wysiłku, przy uwzględnieniu indywidualnych właściwości i sprawności ustroju.

Ta linia orzecznicza sądowego utrzymała się w kolejnych latach i była wielokrotnie podejmowana przez SN. W wyroku z 4 maja 1984 r. SN stwierdził, że błędny jest pogląd, iż predyspozycje organizmu do określonego schorzenia uniemożliwiają uznanie, że pracownik uległ wypadkowi przy pracy. Jeżeli przyczyna zewnętrzna występuje w zbiegu z przyczyną wewnętrzną, to do uznania danego zdarzenia za wypadek przy pracy wystarczy, jeżeli zostanie wykluczone, że bez tego czynnika zewnętrznego nie doszłoby do skutku w postaci uszczerbku na zdrowiu²¹.

Kwestię tę SN podjął również w wyroku z 24 października 1978 r., w którym stwierdzono, że o zewnętrzności przyczyny wypadku przy pracy można mówić wtedy, gdy wypadek pozostaje poza wolą i świadomością pracownika, w odróżnieniu od przyczyny wewnętrznej – tkwiącej w organizmie pracownika poszkodowanego, która również może spowodować uszczerbek na zdrowiu. W razie stwierdzenia, że wypadek wywołany był wyłącznie przyczyną wewnętrzną, mającą źródło w stanie chorobowym poszkodowanego, zdarzenie takie pozbawione jest cech wypadku²².

¹⁹ Uchwała SN z dnia 11 lutego 1963 r., III PO 15/62, OSPiKA 1964, nr 23, poz. 25.

²⁰ J. Jędrasik-Jankowska, *Stres jako przyczyna wypadku przy pracy (na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego)*, op. cit., s. 35.

²¹ Wyrok SN z dnia 4 maja 1984 r., II PRN 6/84, Służba Pracownicza 1985, nr 1, s. 28.

²² Wyrok SN z dnia 24 października 1978 r., III URN 26/78, Nowe Prawo 1981, nr 3, s. 155.

W świetle art. 3 ust. 1 ustawy wypadkowej zewnętrzną przyczyną zdarzenia mającego postać zawału serca, będącego wypadkiem przy pracy, może być wykonywanie pracy w normalnych warunkach, jeśli ze względu na stan zdrowia pracownika powoduje ono nadmierne obciążenie jego organizmu. Przy ocenie oddziaływania tak rozumianej przyczyny należy brać pod uwagę cały okres, przez który praca nieodpowiadająca stanowi zdrowia pracownika była wykonywana, a nie tylko dzień, w którym zdarzenie nastąpiło²³.

Rozpatrując problematykę przyczyny zewnętrznej wypadku przy pracy warto zwrócić uwagę na kwestię dotyczącą nadmiernego wysiłku jako przyczyny zewnętrznej tego typu zdarzeń. Praktyka orzecznicza nie wypracowała tutaj jednolitego kryterium, na podstawie którego można ocenić, czy konkretny wysiłek, w konkretnej sprawie, był nadmierny. Orzecznictwo sądowe nie jest w tym zakresie jednolite i odnosi tę miarę do przeciętnej odporności zdrowego człowieka lub do indywidualnej odporności konkretnego pracownika, który uległ wypadkowi przy pracy w chwili, w której wystąpiło to zdarzenie. Nadto, w orzecznictwie sądowym brak spójności w ocenie warunków, jakim powinna odpowiadać praca, aby mogła być uznana za przyczynę zewnętrznych wypadków przy pracy. Nadal bowiem reprezentowany jest pogląd, iż praca w normalnych warunkach i wykonywanie zwykłych codziennych obowiązków nie może stanowić przyczyny zewnętrznej wypadku przy pracy. Przeważa jednak kierunek odmienny, który rezygnuje z oznaczonych wyżej warunków, jako niemających umocowania w ustawie – muszą istnieć nadzwyczajne warunki. Pojęcie nadmiernego wysiłku nie może mieć charakteru abstrakcyjnego, lecz powinno odnosić się do indywidualnych możliwości danego pracownika. Wysiłek ten może być zaś wydatkowany nawet podczas zwykłych, codziennych obowiązków pracowniczych. W celu ustalenia, czy konkretny wypadek przy pracy wywołany został stresem fizycznym lub psychicznym, pozostającym w związku z pracą, konieczna staje się wstępna ocena stanu organizmu pracownika w okresie bezpośrednio poprzedzającym to zdarzenie. Przydatne może się okazać wówczas zasięgnięcie opinii odpowiednich biegłych²⁴. Warunkiem uznania wysiłku fizycznego towarzyszącego wykonywaniu pracy za przyczynę zewnętrzną, stanowiącą nieodzowny element zdarzenia jako wypadku przy pracy, jest ustalenie, że wysiłek ten w sposób istotny i nagły przyśpieszył lub pogorszył istniejący u pracownika stan chorobowy wywołany schorzeniem samoistnym²⁵.

Warto w tym miejscu zwrócić uwagę na związek stresu z wypadkiem przy pracy.

²³ Wyrok SN z dnia 24 listopada 2010 r., I UK 181/10, LEX nr 737375.

²⁴ Por. G. Szymańska, *Zawał serca jako wypadek przy pracy na tle orzecznictwa Sądu Najwyższego*, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 1984, nr 11, s. 37–42.

²⁵ Wyrok SN z dnia 5 maja 2011 r., II PK 280/10, LEX nr 1095825.

Stres jest definiowany w psychologii jako dynamiczna relacja adaptacyjna pomiędzy możliwościami jednostki, a wymogami sytuacji (stresorem, bodźcem awersyjnym), charakteryzująca się brakiem równowagi. Podejmowanie zachowań zaradczych jest próbą przywrócenia równowagi. Stres najczęściej określany jest jako stan przykrego napięcia emocjonalnego (lęk, poczucie zagrożenia, obawy, zmartwienie) powstający na skutek sytuacji obciążającej system regulacji psychologicznej jednostki i naruszający równowagę między podmiotem a jego środowiskiem.

Stres zakłada interakcję organizmu i jego otoczenia, jest stanem bardziej ekstremalnym niż stany normalne, do których przywykliśmy, wymaga obecności zagrożenia, zagrożenie musi być spostrzegane i oceniane poznawczo, pociąga za sobą uruchomienie regulacyjnych funkcji psychiki, gdy nie można znaleźć normalnej reakcji przystosowawczej²⁶.

W terminologii medycznej natomiast, stres jest zaburzeniem homeostazy spowodowanym czynnikiem fizycznym lub psychologicznym. Czynniki powodującymi stres mogą być czynniki umysłowe, fizjologiczne, anatomiczne lub fizyczne. Stres jest reakcją organizmu na negatywne bodźce fizyczne i psychiczne (stresory)²⁷. Wyróżnić można stres fizyczny i psychiczny. Jest to zjawisko indywidualne, subiektywne w swej naturze, a pojawia się u każdego, kto czuje, że znajduje się pod presją (naciskiem)²⁸. Z tych względów nie należy stresu traktować jako przyczyny zewnętrznej wypadku przy pracy (w znaczeniu prawnym), ta przyczyna bowiem występuje już w bodźcach stresujących (stresorach), często w zbiegu z innymi przyczynami. Stres jest reakcją na te bodźce²⁹. Stres psychiczny pracownika wywołany uprawnionym sposobem sprawowania funkcji kierowniczych przez jego przełożonego działającego z poszanowaniem godności pracownika (art. 11¹ k.p.) oraz respektującego ukształtowane w zakładzie pracy zasady współżycia społecznego (art. 94 pkt 10 k.p.) nie może być uznany za współprzyczynę wypadku przy pracy³⁰. Co do zasady wykonywanie zwykłych (typowych, normalnych), choćby stresujących lub wymagających dużego wysiłku fizycznego czynności (obowiązków) przez pracownika, który zmarł w wyniku zasląbnienia w czasie i miejscu wykonywania zatrudnienia, nie może być uznane za zewnętrzną przyczynę wypadku przy pracy, gdyż sama praca nie może stanowić zewnętrznej przyczyny w rozumieniu definicji wypadku przy pracy, ale może nią być dopiero określona nadzwyczajna sytuacja związana z tą pracą, która staje się współdziałającą przy-

²⁶ J. Terelak, *Stres psychologiczny*, Bydgoszcz 1995, s. 43–44.

²⁷ Por. K. Michaluk, *Stres a wypadek przy pracy*, Praca i Zabezpieczenie Społeczne 1988, nr 3, s. 45.

²⁸ *Ibidem*.

²⁹ T. Sojka (w.): T. Sojka, T. Kałusowski, *Wypadki przy pracy, Świadczenia wypadkowe i wyrównawcze*, op. cit., s. 23.

³⁰ Wyrok SN z dnia 26 marca 2008 r., I PK 260/07, OSNP 2009, nr 15–16, poz. 196.

czyną zewnętrzną. W orzecznictwie SN przyjmuje się, że uszczerbek na zdrowiu pracownika (jego śmierć) spowodowany czynnikiem samoistnym może stanowić wypadek przy pracy, jeżeli został wywołany nadmiernym w okolicznościach danego wypadku wysiłkiem lub stresem. Nadmierny wysiłek (stres) powinien być oceniany przy uwzględnieniu indywidualnych właściwości pracownika (stanu jego zdrowia, sprawności ustroju) i okoliczności, w jakich wykonywana jest praca. Dopuszcza się wyjątkowo, że nawet codzienne czynności wykonywane w normalnych warunkach przez pracownika o zmniejszonej sprawności, czy to wskutek choroby, czy to w wyniku postępujących zmian w organizmie mogą być, w zależności od całokształtu okoliczności, uznane za zewnętrzną przyczynę wypadku przy pracy. Musi zatem nastąpić szczególna (nadzwyczajna) okoliczność w przebiegu pracy, aby czynnik samoistny pochodzący z wnętrza organizmu pracownika mógł być uznany za skutek przyczyny zewnętrznej. Może to być szczególny (nadmierny, wyjątkowy) wysiłek fizyczny, wykonywanie pracy przez pracownika przemęczonego jej dotychczasową intensywnością i rozmiarem albo bez odpoczynku przez dłuższy czas, nakazanie przez pracodawcę pracy bez uwzględnienia treści zaświadczenia zawierającego przeciwwskazanie do jej wykonywania, szczególne (nadzwyczajne, nietypowe) przeżycia wewnętrzne (stres, uraz psychiczny) w postaci emocji o znacznym nasileniu wskutek okoliczności nietypowych dla normalnych stosunków pracowniczych. Oznacza to, że co do zasady wykonywanie zwykłych (typowych, normalnych), choćby stresujących lub wymagających dużego wysiłku fizycznego, czynności (obowiązków) przez pracownika, który zmarł w wyniku zaślabnięcia w czasie i miejscu wykonywania zatrudnienia, nie może być uznane za zewnętrzną przyczynę wypadku przy pracy, gdyż sama praca nie może stanowić zewnętrznej przyczyny w rozumieniu definicji wypadku przy pracy, ale może nią być dopiero określona nadzwyczajna sytuacja związana z tą pracą, która staje się współdziałającą przyczyną zewnętrzną³¹.

Orzecznictwo:

Postanowienie SN z 13 stycznia 1977 r., III PZP 15/76 (LEX nr 14357)

Okoliczność, iż uszkodzenie ciała, istotne pogorszenie stanu zdrowia lub śmierć podczas pracy nastąpiły na tle stwierdzonych u pracownika schorzeń samoistnych, nie wyłącza sama przez się uznania zdarzenia za wypadek przy pracy, jeżeli w stanie faktycznym danej sprawy ujawniły się fakty o charakterze przyczyny zewnętrznej, z którymi pozostaje w związku określony skutek. Takim czynnikiem o charakterze przyczyny zewnętrznej może być nadmierny przy uwzględnieniu stanu zdrowia pracownika wysiłek, podejmowany przezeń przy wykonywaniu pracy

³¹ Wyrok SN z dnia 4 kwietnia 2012 r., II UK 181/11, LEX nr 1216850; wyrok SN z dnia 16 września 2009 r., I PK 79/09, LEX nr 553670.

i zdeterminowany szczególnymi jej warunkami i rodzajem, jeżeli stał się istotną i współdecydującą przyczyną w powstaniu sytuacji prowadzącej do zawału serca. Gdy przyjmie się istnienie wypadku przy pracy, uprawnionemu przypadają w całości przysługujące z tego tytułu świadczenia. Niedopuszczalne jest jakiegokolwiek ich miarkowanie z punktu widzenia oceny stopnia wpływu przyczyny zewnętrznej i przyczyn wewnętrznych na powstanie wypadku przy pracy. Nie ma tutaj bowiem miejsca na cywilistyczną instytucję przyczynienia się poszkodowanego do powstania szkody unormowanej w art. 362 k.c.

Wyrok SN z 16 lutego 1977 r., III PRN 55/76 (OSP 1978, nr 12, poz. 217)

Podniesienie przez pracownika w czasie pracy znacznego ciężaru, które doprowadziło do nagłego uszkodzenia organizmu w takim stopniu, że stał się niezdolnym do wykonywania dotychczasowej pracy, ma charakter wypadku przy pracy w rozumieniu art. 2 ustawy z dnia 23 stycznia 1968 r. o świadczeniach pieniężnych przysługujących w razie wypadków przy pracy (Dz.U. z 1968 r., Nr 3, poz. 8), choćby nawet pracownik przed wypadkiem był dotknięty schorzeniem samoistnym, które jednak pozwalało na wykonywanie codziennej pracy.

Wyrok SN z 21 czerwca 1977 r., III PRN 17/77 (LEX nr 14393)

Art. 6 ust. 1 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych nie uzasadnia wniosku, iż wypadek przy pracy ma miejsce tylko wówczas, gdy zdarzenie, które nastąpiło w związku z pracą, zostało wywołane wyłącznie przyczyną zewnętrzną. Sąd Najwyższy nie podziela poglądu, że zawał serca może być uznany za wypadek przy pracy jedynie wtedy, gdy na jego powstanie zadziałał nagły czynnik zewnętrzny w postaci gwałtownego urazu w okolicę serca. Także inna przyczyna zewnętrzna, pozostająca w związku z pracą, o ile spowodowała, bądź w istotnym stopniu wpłynęła na wystąpienie zawału serca u pracownika, uzasadnia uznanie tego zdarzenia za wypadek przy pracy, chociażby stan ten łączył się także z przyczyną wewnętrzną, tkwiącą w organizmie tego pracownika. Nadmierny wysiłek fizyczny w czasie pracy pracownika cierpiącego na samoistne schorzenia serca, może również uzasadniać uznanie tego zdarzenia za wypadek przy pracy, jeżeli wysiłek ten był choćby tylko jedną z zasadniczych przyczyn wystąpienia zawału serca, bądź też wpłynął istotnie na przyspieszenie zawału.

Wyrok SN z 22 czerwca 1977 r., III PRN 12/77 (OSNC 1977, nr 12, poz. 248)

Nie można nadać charakteru przyczynie zewnętrznej w rozumieniu art. 6 ustawy z dnia 12 czerwca 1975 r. o świadczeniach z tytułu wypadków przy pracy i chorób zawodowych samemu faktowi zdenerwowania, spowodowanego nieodpowiadającym życzeniom pracownika przesunięciem go do innej pracy.